

№ 32 (673)
Жнівень 2017 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

☞ **Мой род – мая Радзіма:
лёс дзеда Рыгора –**
стар. 3

☞ **500-годдзе: калі кожны
беларус атрымае Біблію
на роднай мове? –**
стар. 4

☞ **Асоба: геральдыст Міхал
Кулеша –**
стар. 7

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Частаванне пірагом пад час «Яблычнага Чэрвенца»

На тым тыдні...

✓ 19 жніўня ў Крэўскім замку прайшлі свята «Пад знакам Лялівы» і фэст «Кераміка Крэва». У гэты дзень можна было ўбачыць рыцарскія турніры, шоў агню «Вогненная казка», наведаць майстар-класы па сярэднявечных танцах і кераміцы, працавалі пляцоўка майстроў народнай творчасці «Рук залатых зямных цуды», можна было здзейсніць вандроўку па замку ды інш.

✓ 19 жніўня на Шаркаўшчыне прайшло свята «Яблычны Спас». У вёсцы Алашкі, на радзіме селекцыянера Івана Сікоры, адбылося асвячэнне яблыкаў новага ўраджаю, можна было наведаць пляцоўкі «Гасцінны панадворак», «Блінны панадворак», «Панадворак майстроў», убачыць стылізаванае яблычнае вяселле, паўдзельнічаць у яблычным флэшмобе. У свяце ўдзельнічалі мастацкія калектывы з Латвіі, Літвы, Расіі.

✓ 19 жніўня ў Старых Дарогах праходзіла Свята ткацкага рамяства «Матчыны кросны». Пачалося яно з урачыстага шэсця «Парад ручнікоў», удзельнікі якога прадставілі адметныя ручнікі ці пояс свайго рэгіёна. Пад час фэсту выступалі аматарскія калектывы Слуцкага, Чэрвеньскага, Крупскага,

Нясвіжскага і Старадарожскага раёнаў, працавала выстаўка «Матчыны кросны. Гісторыя», можна было паўдзельнічаць у майстар-класе па ткацтве на кроснах, наведаць кірмаш рамесніцкіх вырабаў «Горад майстроў». Прайшоў конкурс працаў, падрыхтаваных да свята, і конкурс на хуткасць і якасць ткацтва, на якім майстры дэманстравалі якасць, тэхналагічны і мастацкі ўзровень ткацтва ў адпаведнасці з традыцыямі свайго рэгіёна і ткалі фрагмент лубога традыцыйнага вырабу – ручніка, сурвэткі, пояса. Іх працу ацэньвала журы пад кіраўніцтвам старшыні Беларускага саюза майстроў народнай творчасці Яўгена Сахуты.

✓ 19 жніўня ў Беларускім дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту адбылося свята «Спасаўка-ласаўка». Так у народзе называюць Успенскі пост. Ён доўжыцца з 14 па 29 жніўня і аб'ядноўвае тры хрысціянскія свята, прысвечаныя Ісусу Хрысту і Багародзіцы. У народнай культуры кожны з гэтых дзён быў пераасэнсаваны і атрымаў сваю назву: 14 жніўня – Макавы, ці Мядовы Спас, 19 жніўня – Яблычны Спас, 29 жніўня – Хлебны, ці Арэхавы Спас, альбо «Спас на палатне». Пад час святкавання можна было наведаць набажэнства,

выстаўку «Пчаларства на Беларусі», праслухаць тэматычную экскурсію ды інш.

✓ 19 жніўня прайшоў экафэст «Яблычны Спас у Полацку – 2017». У Свята-Пакроўскім храме адбыўся святочны малебен, былі асвечаныя яблыкі, а каля царквы працавалі пляцоўкі «Яблычнае раздолле», «Садовы лікбез» ды інш. На пляцоўцы «Яблычнае мастацтва» можна было ўбачыць, як ствараюць карціны з яблыкаў, прысвечаныя 1155-годдзю Полацка, 500-годдзю беларускага кнігадрукавання і Дню беларускага пісьменства.

✓ 19 і 20 жніўня ў Парку гісторыі «Сула» праходзіў II Міжнародны фестываль ранняга сярэднявечча «Шлях вікінгаў». Ён прысвечаны эпосе легендарнага гандлёвага шляху «з варагаў у грэкі», які дзесяць стагоддзяў таму звязваў Балтыйскае мора і землі Візантыі і праходзіў па тэрыторыі Беларусі. Сёлета тэмаю фэсту сталі падзеі, што папярэднічалі бітве на Нямізе, і сама бітва.

Пад час фэсту адбыліся разнастайныя спаборніцтвы, «Бітва на мосце», «Штурм варагаў замка» ды інш. Варажскія купцы прапаноўвалі свае тавары на рынковым пляцы, побач размясціўся паходны лагер – своеасаблівы «жывы» музей пад адкрытым небам. Можна было паўдзельнічаць у майстар-класах па ганчарстве,

кавальскай і зброевай справе, апрацоўцы камянёў ды інш.

Асабліва сцю «Шляху вікінгаў» з'яўляецца тое, што сюжэт новага фэсту – працяг гісторыі, распаведзенай летась. Так, у мінулым годзе сюжэтнай лініяй было заснаванне атрадам нарманаў паселішча на беразе судаходнай ракі. Міную год, паселішча стала важным пунктам на гандлёвым шляху і прыцягнула ўвагу Кіева, Полацка і Ноўгарада, якія змагаюцца за кантроль над шляхам «з варагаў у грэкі». Кульмінацыйнай фэсту стала рэканструкцыя бітвы на Нямізе.

✓ 20 жніўня у вёсцы Грушаўка Ляхавіцкага раёна прайшоў XXXII Фестываль сучас-

нага мастацтва «ДАХ», прысвечаны памяці Тадэвуша Рэйтана. У праграме былі лекцыі пра Т. Рэйтана і яго знакамітых сваякоў, тэматычныя мастацкія выстаўкі «Род Рэйтанаў. Асобы, падзеі» Алеся Родзіна і Змітра Юркевіча, «Рэтрспектыва твораў Уладзіміра Крукоўскага», гульні і майстар-класы па лінагравюры, фехтаванні, кулінарыі.

Т. Рэйтан быў дэпутатам сейма Рэчы Паспалітай. Ён і некалькі шляхціцаў спрабавалі ўсімі магчымымі сродкамі сарваць так званы «Вальны сейм», на якім адбыўся першы падзел Рэчы Паспалітай. Рэйтану належыць словы: «Тапчыце мяне, не тапчыце дзяржаву!».

Нашы віншаванні

Філіял Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы «Акопы» быў заснаваны паводле загада Міністэрства культуры БССР ад 05.09.1989 г., адкрыты для наведвання 29.08.1992 г. Адкрыццё было прымеркаванае да 110-й гадавіны з дня нараджэння паэта.

Філіял складаецца з дзвюх частак: мемарыяльнай (на месцы колішняга фальварка Акопы, які з 1909 г. арандавала маці паэта Бянігна Луцэвіч і які пасля 1917 г. перайшоў да яе ва ўласнасць) і літаратурна-дакументальнай (на месцы колішняга хутара Міхалішкі, які згадваецца ў п'есе «Паўлінка» (цяпер вёска Харужанцы).

У 1991 г. у Харужанцах быў узведзены драўляны будынак, дзе ў пяці залах («На перакрываваннях жыцця», «Песні беларускай валадар», «Раскіданае гняздо», «Тэатральная зала», «Янка Купала – наша будучыня») размясцілася літаратурна-дакументальная экспазіцыя. Аўтар мастацкай канцэпцыі экспазіцыі – заслужаны дзеяч культуры Беларусі Эдуард Агуновіч.

«Беларускі фонд культуры» і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» віншуюць супрацоўнікаў музея з юбілеем установы і зычаць натхнення, плёну ў працы і жыцці.

Спас – усяму час

Багаты ўраджай дыпламаў сабралі касцюковіцкія ўдзельнікі IV рэгіянальнага свята-конкурсу «Спас – усяму час», што праходзіла ў рамках фестывалю «Макавей» на Слаўгарадскай крыніцы. Аматарам народнага мастацтва там было раздолле. Як няма ні пачатку, ні краю блакітнай крыніцы, так і матчына песня непадуладная часу. Са сцэны гучалі песні, якія спявалі яшчэ бабулі нашых бабуль, – гучалі так, што да слёз краналі. Складана было членам журы вызначыць лепшага з лепшых.

Канкурсанты змагаліся за перамогу ў чатырох намінацыях, і ў кожнай з іх касцюкаўчане ўзялі дыпломы. У намінацыі «Лепшы фальклорны калектыў» дыплом III ступені атрымалі ўдзельніцы народнай сямейна-родаснай групы «Радня» Муравіўскага сельскага Дома культуры. Дзяўчаты-прыгажуні ўразілі слухачоў непаўторным трохгалоссем.

Дыпламам I ступені ў намінацыі «Лепшы саліст-фалькларыст» ўзнагароджаная Алеся Шаройка, удзельніца Новасаматэвіцкага клуба вольнага часу, якая выйшла на сцэну ў адноўленым святочным адзенні сваёй бабулі і праспявала яе любімыя песні.

Прыгожа выступіў народны ансамбль «Сяброўкі» Сялецкаўскага сельскага Дома культуры. Калектыў атрымаў дыплом III ступені ў намінацыі «Лепшы вакальны калектыў народнай песні».

У намінацыі «Лепшы індывідуальны выканаўца народнай песні» перамогу атрымала самая маленькая канкурсантка Вікторыя Фралаўкова, удзельніца мастацкай самадзейнасці Муравіўскага сельскага Дома культуры. Сваім запалам і галасістасцю Вікторыя пакарыла ўсіх прысутных, глядачы і журы апладзіравалі ёй, не шкадуучы далоняў!

Майстры дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва былі адзначаны дыпламамі «За актыўны ўдзел у свяце-конкурсе «Спас – усяму час»».

*Наталля ДРОБЫШАВА,
намеснік дырэктара цэнтралізаванай клубнай сістэмы
Касцюковіцкага раёна*

Наш календар

Пімен Панчанка – 100 гадоў з дня нараджэння

Народны паэт Беларусі Пімен Панчанка нарадзіўся 23 жніўня 1917 г. у Рэвелі, цяпер Талін, сталіца Эстоніі, якая на той час уваходзіла ў склад Расійскай імперыі, як і Беларусь. Бацькі – бедныя сяляне, у пошуках заробку выехалі ў Прыбалтыку. Ваенныя цяжкасці, адсутнасць у хаце гаспадара, які быў у войску, ускладнілі і без таго нялёгкае жыццё салдаткі Дар'і Факееўны Панчанка. З двума дзецьмі на руках ёй было цяжка ў чужым горадзе, і жанчына ў 1920 г. падалася да сваёй маці. Там, у Бягомлі, прайшлі дзіцячы і рання юнацкі гады паэта.

У 1933 г. сям'я Панчанкаў пераехала ў Бабруйск, і Пімен пачаў працаваць на мясцовым дрэвапрацоўчым камбінаце рабочым, а затым паступіў на настаўніцкія курсы. Пасля іх заканчэння працаваў у пачатковай, сямігадовай, сярэдняй школах у Бабруйскім і Кіраўскім раёнах (1934 – 1939). Адначасова вучыўся завочна на філалагічным факультэце Мінскага настаўніцкага інстытута, які скончыў у 1939 г.

Пісаць П. Панчанка пачаў яшчэ ў юнацтве. Упершыню апублікаваў свае вершы ў 1934 г. у альманаху «Ударнікі». Пачаў з лірыкі, аб чым сведчаць яго першыя зборнікі «Упэўненасць» (1938) і «Вераснёвыя сцягі» (1940). У іх знайшоў адлюстраванне романтична-ўзнёслы настрою мастака. Паэтычную сталасць П. Панчанку прынеслі вершы, напісаныя ў час вайны. З верасня 1939 г. да студзеня 1946 г. у Чырвонай Арміі – спецыяльны карэспандэнт, журналіст у армейскіх і франтавых газетах. Прымаў удзел у паходзе Чырвонай Арміі ў Заходнюю Беларусь. Пазней быў Бранскі, а затым – Калінінскі франты, дзе П. Панчанку даручылі працу ў франтавай газеце «За свабодную Беларусь» і ў сатырычным часопісе «Партызанская дубінка». У 1944 г. штаб, дзе ён служыў, перакінулі ў Іран. Яшчэ два доўгія гады паэт быў адарваны ад Радзімы. Думкамі, пачуццямі, клопатамі, аднак, знаходзіўся ў Беларусі, якая была ўжо вызваленая ад фашыстаў. У Іране ён стварыў вядомы цыкл вершаў «Іранскі дзённік». Адным з лепшых твораў таго часу не толькі ў беларускай, але і ўсёй савецкай паэзіі стаў верш П. Панчанкі «Сінія касачы». Ваен-

заглыбленым, па-філасофску засяроджаным, разважлівым. Паэтычныя зборнікі П. Панчанкі «Снежань» (1972), «Крык сойкі» (1976), «Вячэрні цягнік» (1977) насычаныя непакоем, роздумам над глабальнымі праблемамі сучаснасці, над будучыняй чалавецтва. З 1972 г. цалкам аддаецца творчай дзейнасці, спалучаючы яе з абавязкамі дэпутата Вярхоўнага Савета БССР. У 1973 г. П. Панчанку было нададзена ганаровае званне народнага паэта Беларусі.

У сваіх творах П. Панчанка – шчыры патрыёт Беларусі, нястомны змагар за захаванне прыроды, за культываванне ў грамадстве высокіх маральных ідэалаў. Ён становіцца адным з папулярных паэтаў СССР і свету, сам актыўна займаецца перакладамі на беларускую мову (А. Міцкевіч, М. Нагнібеда, Я. Райніс, Ф. Шылер і інш.). У 1981 г. за зборнік «Дзе начуе жаваранак?» яму была прысуджаная Дзяржаўная прэмія СССР.

Другая палова 1980-х – пачатак 1990-х гг. былі ў жыцці паэта ці не самымі цяжкімі. Даймалі шматлікія хваробы. Ён амаль што не выходзіў з бальніцы. Пачаліся і матэрыяльныя нястачы. Найбольш мучыў душэўны боль. Настаў час падводзіць вынікі, і П. Панчанка пачынае бескампрамісны суд над самім сабою. Цяжка знайсці ва ўсім былым СССР і БССР другога такога паэта, хто быў бы здольны ўзяць усю віну на сябе за тое бязладдзе ў Беларусі канца 1980-х гг., хто б так шчыра каляўся, хоць асабіста ні ў чым не быў вінаваты. У творчасці паэта ўзмацніліся публіцыстычнасць, палемічна-навастрныя, сатырычны пафас. Вершы грамадзянскага гучання склалі зборнікі «І вера, і вернасць, і вечнасць» (1986), «Прылучэнне» (1987), «Горкі жолуд» (1988), «Неспакой» (1988), «Высокі бераг» (1993). Вялікі грамадзянскі рэзананс выклікала ў свой час «Паэма сораму і гневу». Пасля смерці паэта (2 красавіка 1995 г.) з друку выйшлі яго кнігі «Зямля ў мяне адна» (1996) і «Жытнёвы звон» (2002), у якіх сабраныя творы розных гадоў.

Паэт і публіцыст, крытыкі і перакладчык П. Панчанка шмат зрабіў для беларускай літаратуры, але асноўнае ў яго творчай спадчыне – яго вершы, якія былі выразнікамі дум і спадыяванай эпохі, вершы, у якіх ніколі не было фальшу, але заўсёды адлюстравалася багатая гама чалавечых пачуццяў.

*Падрыхтаваў
Алесь САЧАНКА*

Нашы спачуванні

Калектыў Беларускага фонду культуры і «Краязнаўчай газеты» выказвае шчырыя спачуванні старшаму навуковому супрацоўніку Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Тамары Барысаўне ВАРФАЛАМЕЕВАЙ з прычыны смерці маці.

Мой род – мая Радзіма

Мой дзед Грыша, або Лётчык-ас Другой сусветнай вайны з Маладзечаншчыны

Складаючы «Дрэва роду» для сваіх дзяцей і ўнукаў, з сумам заўважаю, што некаторыя «лісты» на гэтай схеме не маюць закончаных запісаў. Невядома, як склаўся далейшы лёс Яна Язневіча, брата бабулі Ядвігі: звесткі пра маладога салдата абрываюцца самым пачаткам 1940-х гг. Пайшоў на вайну і Лук'ян Капуцкі, брат дзеда Адама; але, кажучы, іх група навабранцаў, яшчэ не аформлена як след, раптоўна трапіла пад бомбы каля Маладзечна. Дакументаў атрымаць сям'і так і не ўдалося. Пасля вайны, у канцы 1940-х, счарная ад гора і несправядлівасці, хутка сышла ў нябыт і жонка Лук'яна, былая вясковая прыгажуня, слынная майстрыха і вышывальшчыца Настасся.

Але новыя тэхналогіі прынеслі нядаўна і добрую вестку. Адзін з вядомых пошукавікаў у інтэрнэце прынёс звесткі пра лёс Рыгора Салагуба (Grzegorz Sologub), малодшага брата маёй бабулі Зосі Капуцкай, у дзявоцтве таксама Салагуб.

Зося Капуцкая

Рыгор Салагуб, 1918 года нараджэння, які пасля заканчэння Маладзечанскай польскай гуманітарна-адукацыйнай гімназіі імя Тамаша Зана «паехаў некуды далёка вучыцца на лётчыка» (словы бабулі Зосі), не прапаў пасля 1939 г. без вестак, а меў яшчэ доўгае жыццё, годнае і гераічнае. У часы Другой сусветнай вайны, пасля вучобы ў адмысловай лётнай школе ў Дэмбліне (сёння горад у Польшчы), стаў лётчыкам-знішчальнікам, ваяваў супраць фашысцкіх заваёўнікаў, разам з іншымі былымі навучэнцамі Дэмбліна, у складзе Каралеўскага ваенна-паветранага флоту Вялікабрытаніі.

Наш высокі, рослы, таварыскі Рыгор-Grzegorz быў сапраўдным героем Другой сусветнай вайны. Меў шмат баявых вылетаў, знішчыў пяць нямецкіх самалётаў, зваўся лётчыкам-асам. За баявую доблесць не раз быў адзначаны высокімі вайсковымі ўзнагародамі. За некалькі гадоў вайны даслужыў да звання капітана.

Пасля вайны некаторы час праца-

ваў лётным інструктарам. Застаўся жыць у Вялікабрытаніі. Ажаныўся з мясцовай дзяўчынай і пасяліўся на ферме ў графстве Глостэршыр. Меў унукаў. Памёр 26 лістапада 1986 г. Пахаваны ў Сіндэрфорце.

А матуля яго, Марыя Раманаўна Салагуб, мая прабабуля, тут, у Беларусі, ніколі, кажучы, пасля вайны не дазваляла памінаць Рыгора ў царкве як памерлага. Быццам адчувала што мацярынскае сэрца, і яна ўсё чакала сыночка або вестачкі якой пра яго... Дажыла яна амаль да 100 гадоў без некалькіх месяцаў і памерла ў сярэдзіне 1970-х, у сваім доме, дзе жыла з сям'ёй свайго самага малодшага сына Андрэя.

Усё сыходзіцца са звесткамі ў інтэрнэце. І «Маладзечна» (дакладней, вёска Селівонаўка амаль пад ім), і «гуманітарная гімназія», і бацьку звалі Андрэем, і «сем дзяцей» у сям'і было... А адна з дачок – мая бабуля Зося, а другая – згаданая вышэй Настасся. Гэта наш, наш дзед Рыгор, які, на жаль, пасля смерці ўжо, гэтак цудоўна адшукаўся!

Сёння бацька, маці і амаль усе яго браты і сёстры пахаваныя на старых могілках у Маладзечне.

Больш за тое, аб малодшым браце майго дзеда некалькі гадоў таму ў Польшчы выйшла кніга на польскай мове: Sikora, P. Grzegorz Sologub / S.l.: Stratus, 2012. У ёй змешчана каля паўтары сотні фотаздымкаў (у асноўным ваеннага часу), здымак гімназічнага пасведчання юнага Салагуба, вясельны фотаздымак і іншыя. А таксама ёсць некаторыя кранальныя падрабязнасці яго прыватнага жыцця (даваў унукам гуляцца са сваімі вайсковымі ўзнагародамі), апошніх гадоў у старасці нашага суродзіча-героя (любіў пакорпацца ў градах, журыўся, спяваў ціха песенькі на незразумелай мове – думаю, на беларускай і польскай... і напрыканцы жыцця спаліў свой лётны мундзір).

Хто гэты аўтар Пётр Сікора? Кім прыходзіцца нашаму герою, што ў яго руках апынуліся такія дакументы і факты жыцця? Можна, гэта ўнук – сын дачкі, напрыклад, якая выйшла замуж за паляка Сікору? Ці пляменнік? Там, у Вялікабрытаніі, палякаў і беларусаў-лётчыкаў пасля вайны засталася шмат (паводле кнігі Н. Гардзіенка «Беларусы ў Вялікабрытаніі», Мінск, 2010).

Добра было б сёння даследаваць новыя архіўныя дакументы ці тыя, што з'явіліся ў электронным доступе. Перад пачаткам баявых дзеянняў, як сведчыць аўтар артыкула ў інтэрнэт-энцыклапедыі, усе далучаныя польскія лётчыкі (а там былі, пэўна, і выхадцы з беларускіх земляў) прынеслі вайсковую прысягу на вернасць каралю Георгу VI. Некаторыя, не згодныя з гэтым, як наш Рыгор, не з першага разу...

Шмат цікавай інфармацыі пра палякаў і беларусаў як лётчыкаў-герояў з рознымі пасляваеннымі лёсамі я знайшла на старонках юбілейнага выдання «Киенко, Д., Сливкин, В. «Аэродром Лида – сто лет полетов» (Смоленск, 2013)

Марыя Салагуб

і ў іншых крыніцах. Напрыклад, гэта Стэфан Вітажэнец (1908, Ліда – 1994, Варшава), паляк-лётчык з Ліды, які

Бацька Андрэй Сільвестравіч Салагуб са сваімі сынамі, крайні справа, у форме гімназіста, – Рыгор Салагуб

таксама, як і Рыгор Салагуб, вучыўся ў Дэмбліне, але на 5 гадоў раней, удзельнік паветранай Бітвы за Брытанію, пасля вайны стаў героем Польшчы. Яшчэ – Казімір Рудкоўскі (1914 – 1995), выпускнік той жа лётнай школы, у час вайны служыў у 306-м Таруньскім знішчальным дывізіёне ў складзе брытанскіх вайскава-паветраных сілаў, як і Салагуб. І Хенрык Фларыян Віршыла (1901 – 1992), той жа дывізіён, пасля вайны лётчык застаўся жыць у Вялікабрытаніі. І многія іншыя... Слава героям – барацьбітам супраць фашысцкай пошасці і нялюдскасці!

Взіраюся ў фотаздымак з Рыгорам-гімназістам, зроблены ў сярэдзіне 1930-х гг., – і ўспамінаю радкі з верша Янкі Купалы «Сыны», напісанага прыкладна ў той жа час. Там шэсць падрослых сыноў, седзячы перад бацькам, выбіралі сабе заняткаў у будучым жыцці.

*Сын чацвёрты: – Хачу лётаць
Птушкаю крылатай,
Мераць неба ў самалёце
Над тваёю хатай.*

*Арлянём сябе ў сне бачу,
Не знаю спакою...
Хачу быць я, мой ты бацька,
Лётчыкам-героем.*

І цяпер думаю: вось такі атрымаўся працяг у рэальным жыцці Купалава верша «Сыны» на Маладзечаншчыне ў асобна ўзятай сям'і Салагубаў.

А згаданы «лісцік» з «Дрэва роду» я запоўніла новымі звесткамі пра Рыгора Салагуба і спасылкамі на інтэрнэт і электронную версію кнігі Пятра Сікору. З вялікай радасцю ўперамешку са смуткам.

Людміла СІЛЬНОВА,
вядучы бібліяграф
Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

У Трансільваніі

(Працяг. Пачатак у № 31)

Добра працавалася напачатку Скарыну ў трансільванскага магната. Яму былі выдаткаваныя неабходныя грошы для абсталявання алхімічнай лабараторыі, якая размясцілася ў асобным доме, што знаходзіўся ў багатым садзе.

Скарына ўпершыню адчуў сябе сапраўдным волатам, такім жа самым, што былі з легендаў свайго Радзімы. Яму здавалася, што пройдзе зусім мала часу і ён пагасіць свой атанор, дастане з алюдэля белы эліксир, з дапамогай якога можна будзе падоўжыць чалавечае жыццё.

Ён быў у стане поўнага азэрэння, якое няўлоўна рабіла яго іншым чалавекам. Нараджаўся новы чалавек-творца, які скідаў з сябе вопратку «старога чалавека». Скарына духоўна перараджаўся, як перараджалася ўсё тое, што было ў атаноры. Гэта была нейкая ўнутраная трансмутация, якая адбывалася ў самім алхіміку.

Яму прыходзілі ў думкі словы з даўняга трактата. «*І ведайце, што канец ёсць толькі пачатак і што смерць ёсць прычына жыцця і пачатак канца. Убачце чорнае, убачце белае, убачце чырвонае, і гэта ўсё, бо гэта смерць ёсць вечнае жыццё пасля смерці слаўнай і ўдасканаленай*».

Азэрэнне несла з сабой поўнае вызваленне. І вызвалючы сваю сапраўдную сутнасць прыроды, выпрабавуючы на сабе амаль няўлоўны ўплыў таемнага агню, адзін Скарына непасрэдна дасягаў тых усеабдымных ведаў, якія дарылі волю і заклікалі да наступных дасягненняў.

Ён успамінаў свайго куміра з Парыжа, знакамітага алхіміка Нікаля Фламэля, які пісаў: «*Так ён (філасофскі камень) цяпер уносіць чалавека з гэтай долі смутку, з гэтага гаротнага стану беднасці і недамагання, у славе падымае яго на сваіх крылах над стаячымі водамі егіпецкімі, прымушаючы яго заняцца жыццём і багаццем свету, кожны дзень і кожную ноч думаць пра Бога і яго святых, жадаючы эмпірыяў нябесных, і піць з салодкай крыніцы вечнай надзеі*».

Пакуль гарэў агонь у алхімічнай печы, Скарына часам спускаўся ў сад, дзе ў блакіт неба глядзела круглае возера. На яго берагах можна было бачыць пшчотна-ружовых фламінга, што заляцелі сюды з Афрыкі.

Скарына лічыў, што яго мара збылася. Ён знайшоў свайго мецэната. Ён знайшоў правіцеля, які ўзяў яго на

службу, вызваліў ад цяжкіх клопатаў у пошуках сродкаў для існавання. І, самае галоўнае, даў магчымасць свабодна займацца Вялікім Вырабам.

Францыск Скарына стаў хатнім доктарам у сям'і магната. Лекарскі вопыт у Францыі вельмі прыдаўся ў Карпацка-Дунайскім краі. Ён сачыў за здароўем самога магната, яго жонкі і шматлікіх родзічаў.

Адначасова зрабіўся і штатным астралагам. Трансільванскі магнат верыў у тое, што астралагічныя прадказанні былі неабходнымі ў яго жыццёвых справах. І перш чым прыступіць да нейкага занятку, ён чакаў таго моманту, калі Скарына скажа, што на нябесным купале спрыяльна для яго размясціліся зоркі.

Але ў кожнага медала ёсць і зваротны бок.

Трансільванскі магнат быў не толькі самым багатым сярод сваіх сучаснікаў, але і лічыўся вялікім самадурам. Яго пастаянна акружала шматлікая дробная шляхта. Яна не толькі прыслужвала яму, але і была аб'ектам для жартаў. Часам магнат рабіў ласку небагатаму шляхціцу, але гэтае сяброўства нагадвала абдымкі мядзведзя з кволым чалавекам.

І хаця гэта не падабалася Францыску Скарыну, але ён вымушаны быў цярапець. Справа таго патрабавала. Ён быў напярэдадні адкрыцця філасофскага каменя.

Мы можам цяпер толькі гадаць, што здарылася ў пачатку 1512 года ў маёнтку трансільванскага правіцеля. Ці то яму надакучыла доўгае чаканне парашку праекцыі, які б падаўжаў жыццё людзей, ці то з яго родзічаў хтосьці цяжка захварэў, і яму не дапамаглі лекі Скарыны, але адносіны магната са сваім сакратаром рэзка пагоршыліся. Трансільванскі правіцель абвінавачваў Скарыну ў марнатраўстве цвёрдага золата ў шітне, у недасканаласці медыцынскіх ведаў – нібыта той нават не меў навуковага звання доктара лекарскіх навук.

Трэба сказаць, што адносіны алхімікаў і астралагаў з правіцелем не заўсёды былі бязвоблачнымі. І прыклад Скарыны тут не адзінкавы. Так, у 1380 годзе да пажыццёвага зняволення быў прыгавораны алхімік Жан Барыйён. Яго абвінавачвалі ў здзяйсненні трансмутации металу пры дапамозе майстэрскага падману.

Рыгор АНДРЭЯВЕЦ,
г. Гомель

(Заканчэнне
ў наступным нумары)

Справу Скарыны помняць і працягваюць

Напачатку жніўня мінская царква хрысціянскай веры евангельскай «Божая ласка» і царква «Ян Прадвеснік» адзначалі 500 гадоў беларускай Бібліі. Гаворцы пра ўнікальную Біблію і ўнікальны дзень яе выдання (няшмат у якіх краінах вядомая дакладная дата надрукавання Бібліі, а Францыск Скарына прадбачліва занатаваў гэта) не зашкодзіў нават дождж, які добра паліваў выступаўцаў і слухачоў.

Пасля расповеду пра тое, як пяць стагоддзяў таму беларусы атрымалі магчымасць чытаць і разумець Слова Божае, на святкаванні завітаў і сам Францыск Скарына, які, праўда, крыху затрымаўся: з-за дажджу «спазнілася брычка з Прагі».

Пад час свята было чым заняцца і дзецям, і дарослым. У імпрывізаванай друкарні можна было адмысловым чынам зрабіць гравюры з выявай герба Скарыны, ахвочыя маглі ўласнаручна перапісаць урывак з Бібліі, паскладваць пазлы на біблейскія тэмы або сфатаграфавалі ў прыгожых строях XVI стагоддзя.

Цікавым атрымалася невялікае тэатралізаванае прадстаўленне. У дзень адкрыцця Музея Бібліі дзяўчына-наведніца так захапілася перапіскай у сацсетцы, што не заўважыла, як музей зачынілі на ноч. Ажно сабраныя ў адной экспазіцыі статуі першадрукара Скарыны, мецэната Мікалая Радзівіла Чорнага і баптысцкага пастара Лукаша Дзекуць-Малея раптам ажылі і пачалі знаёміцца.

– А вы таксама Біблію перакладаеце? – запыталіся ў дзяўчыны.

– Не, я проста студэнтка...

– Кракаўскага ўніверсітэта? Віленскага ўніверсітэта?

– Не, мінскага...

– У Менску ёсць універсітэт?! – Мікалай Радзівіл быў у захапленні. – Не чуў...

– А ў якім семестры ў вас выкладаюць тэалогію? – пацікавіўся Скарына.

– У нас няма такога...

– А ці выкладаюць у вас Закон Божы? – пытае Дзекуць-Малей.

– Не...

– Вы хаця б моліцеся перад заняткамі? – вырашыў расставіць кропкі над «І» Радзівіл.

– Таксама не...

– Чаму вас толькі вучаць там!

– Ну, у нас шмат розных прадметаў. Ва ўніверсітэце мы вывучаем навуку. Пры чым тут малітвы і Слова Божае? У нас не прынята змешваць справы грамадства і царквы.

– Цікава, а як гэта можна атрымаць веды без самага галоўнага? Універсітэт створаны, каб вучыць праўдзе – Божай праўдзе!

– Дарэчы, а які ў вас раз год? – размова перайшла ў іншае рэчышча.

– 2017-ы, – дзяўчына відавочна рада, што ёй перасталі задаваць дзіўныя пытанні.

– Напэўна ж, кожны беларус цяпер мае Біблію на роднай мове?

– Ну не тое каб кожны...

– Але як жа так? За 500

гадоў не змаглі надрукаваць дастаткова Біблій? – усё тры асветнікі былі нямала здзіўленыя. Але тут у музей увайшла супрацоўніца, і статуі знерухомелі...

Таксама пад час свята можна было ўбачыць цэлую выставку Біблій на беларускай мове – ад факсімільнага выдання Скарынавай Бібліі і да

выдадзенай сёлета «Малой падарожнай кніжкі. Вэрсія 2.0». Гісторык Андрус Унучак распавёў:

– Адным з наступнікаў беларускага першадрукара стаў Васіль Цяпінскі, які друкаваў у сваім маёнтку Біблію, карыстаючыся перакладам Скарыны. Ён выдаткаваў на гэта шмат сродкаў, прадаўшы адзін з трох сваіх маёнткаў, чым потым былі вельмі незадаволены яго дзеці. Цягам некалькіх стагоддзяў пасля таго, як Рэфармацыя ў Вялікім Княстве Літоўскім пацярпела паразу, Бібліі на беларускай мове не друкаваліся. Чытаць Слова Божае можна было толькі па-руску ці па-польску. У 1931 годзе баптысцкі пастар Лукаш Дзекуць-Малей з дапамогай Антона Луцкевіча пераклаў і выдаў Новы завет і Псалтыр. Дзекуць-Малей быў сапраўдным патрыётам, можна сказаць, што ў ягоным жыцці былі тры важныя справы: пропаведзь

Слова Божага, пераклад Бібліі і стварэнне школы. Лёс яго незвычайны: Дзекуць-Малей мусліў расстраляць 22 чэрвеня 1941 года, але не зрабілі гэта, бо пачалася вайна.

Увогуле ж цяпер ёсць тры пераклады ўсёй Бібліі на беларускую мову: у 1973 годзе ў Нью-Ёрку выйшаў пераклад Янкі Станкевіча і Майсея Гітліна, у 2002 годзе з'явіўся пераклад Васіля Сёмухі, а ў 2012-м быў выдадзены пераклад ксяндза Уладзіслава Чарняўскага пад рэдакцыяй пастара Антона Бокуна. Здавалася б, дастаткова шмат зроблена, але:

– Паводле апошняга перапісу ў нашай краіне два з паловай мільёны чалавек размаўляюць па-беларуску, а агульны наклад усіх Біблій на беларускай мове ўсяго 50 тысячаў, – зазначыў А. Унучак.

А. Унучак

Вось так і атрымліваецца, што з 2017 года мы мімаволі вяртаемся назад на некалькі стагоддзяў, калі Біблія па-беларуску была дэфіцытам. Каб гэта прыкрыя сітуацыя хоць крыху была выпраўленая, пасля заканчэння свята кожны ахвочы атрымаў перададзенаю «Малую падарожную кніжку».

Ніна КАЗЛЕНЯ
Фота айтара

Смалярня і Аколіца Фларыяна Чарнышэвіча знайсціся?

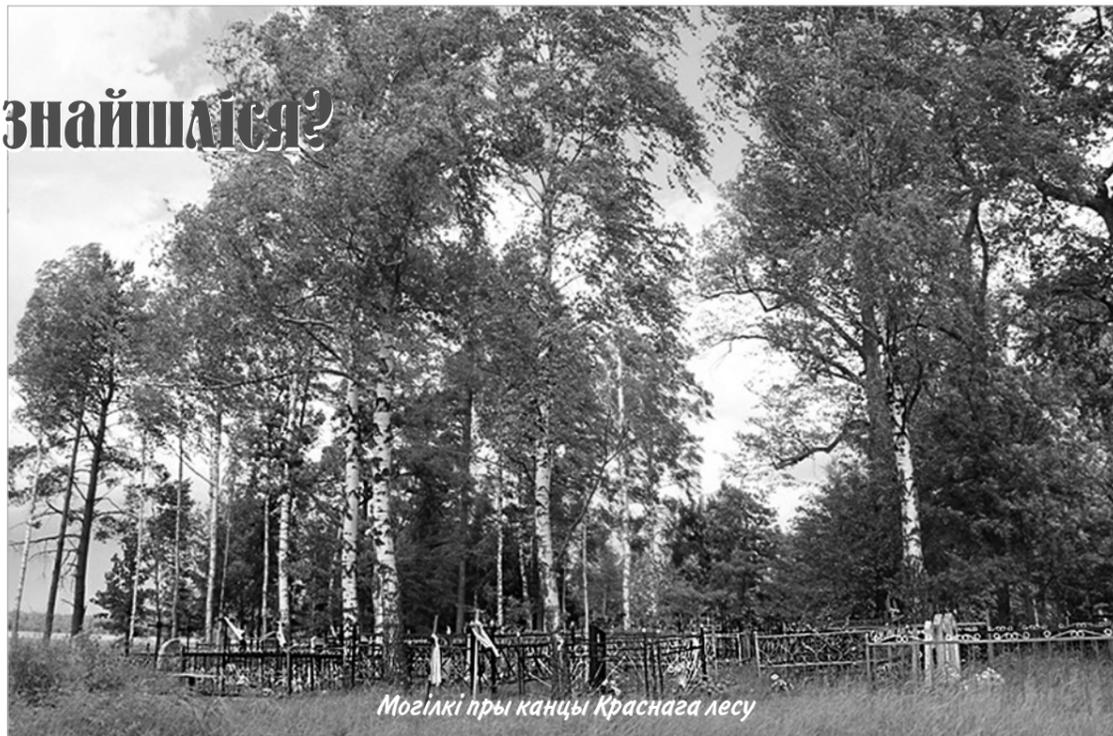
(Заканчэнне. Пачатак у № 31)

Аколіца і сёння застаецца раскіданым паселішчам. У яе цэнтральнай частцы засталіся толькі 2 дагледжаныя хаты, астатнія зруйнаваныя. У «пасёлку» Красны лес – таксама 2 хаты. Па словах мясцовых жыхароў, гэты пасёлак быў шляхецкім засценкам яшчэ пасля Другой сусветнай, і прынамсі адна з хатаў засталася ад ранейшых гаспадароў. На пытанне, куды падзелася ўся шляхта, жыхары Аколіцы адказваюць, што шмат хто быў рэпрэсаваны, расстраляны, раскулачаны. Міхаіл Уладзіміравіч Яблонскі лічыць сваё прозвішча «польскім», але кажа, што яго сям'я з сялянаў. Зрэшты, ужо Чарнышэвіч апісваў аколіцкую шляхту як моцна «абруселую», а фактарам захавання «польскасці»

баўляльны серыял. Складана выкарыстаць гэтыя аповеды як гістарычную крыніцу, хутчэй яны адлюстроўваюць уяўленні сялянаў пра шляхту. Яе прадстаўнікоў лічылі адукаванымі і далікатнымі, але дужа сварлівымі: «Адзін с адным ня ладзілі, дык шаршнімі звалі».

Пры канцы Краснага лесу знаходзяцца могількі, дзе пахаваныя і праваслаўныя, і католікі. Каталіцкія, мяркуючы па імёнах і прозвішчах, помнікі да Другой сусветнай вайны падпісваліся лацінкай, а ў пасляваенны час – ужо кірыліцай. Такая ж сітуацыя з подпісамі – на могільках між вёскамі Уладзіміраўка і Чырвоны лес (апошняя, нагадаем, раней лічылася адным з «пасёлкаў» Аколіцы і мела іншую назву). Па словах мясцовых жыхароў, гэтыя могількі адносяцца да Чырвонага лесу, хаця ва Уладзіміраўцы таксама жыла шляхта. Быццам бы да Другой сусветнай вайны на могільках стаяў касцёл. Дзіўна, што Чарнышэвіч не апісвае яго ў рамане. Гэта, а таксама тое, што пісьменнік «зашыфраваў» Вончу, дае падставы выказаць гіпотэзу: а ці варта ўвогуле судзіць мясціны «Надбярэзінцаў» з мапай? Гэта захапляльны занятак, які дае пэўны плён, але не дае 100-адсотковых доказаў. Смалярня і Аколіца, калі разглядаць іх у якасці агульных найменняў, маглі быць дзе заўгодна ў вялікай колькасці і дзе заўгодна маглі стаць імёнамі ўласнымі. Смалярня – гэта прадпрыемства для гонкі смалы і шкіпінару; аколіца – паселішча дробнай шляхты, адной з характэрных асаблівасцяў якой з'яўляецца бессістэмная забудова. Зрэшты, і наконт вобразу Карусі ў «Надбярэзінцах» літаратуразнаўцы не сыходзяцца: адны лічаць, што прататыпам была рэальная дзяўчына, а іншыя схільныя бачыць у Карусі сімвал Польшчы, бо Косцік часам заве яе «орліцай». Тут згадваецца і старая спрэчка наконт «Марыські чарнабровай» Кастуся Каліноўскага: усё ж каханая ці Беларусь?

Вандроўка ў Смалярню і Аколіцу адбылася дзякуючы мясцовым краязнаўцам. Што думаюць пра спадчыну Чарнышэвіча ў Клічаўскім раёне? **Вольга Ільчыч**, настаўніца географіі Пярэкальскай сярэдняй школы Клічаўскага раёна: «Звесткі з “Надбярэзінцаў” можна выкарыстаць у навучальным працэсе. Плануем вандроўку пад час школьнага летніка са старшакласнікамі ў Аколіцу і Уладзіміраўку, гісторыі, літаратуры і нават біялогіі (апісанні Пушчы). Я лічу, звесткі трэба пашыраць, папулярнызаваць праз інтэрнэт, стварыць мапу, куды нанесці пункты, што варта наведаць прыхільнікам творчасці Фларыяна Чарнышэвіча».

Могількі пры канцы Краснага лесу

Лідзія Ачыновіч, супрацоўніца Клічаўскага краязнаўчага музея: «Я кірую пошукавай групай “Вольса”, што ў аднае краязнаўцаў раёна. Нам раман цікавы як крыніца звестак пра Клічаўшчыну і ваколіцы. Мы пачалі рабіць экскурсійны маршрут па мясцінах Чарнышэвіча, але я бачу яго не дзіцячым, а хутчэй як паздравку для зацікаўленых дарослых, больш нават для замежнікаў. Можна, для прадстаўнікоў іншых абласцей. Магчыма, у Клічаўскім раёне такі маршрут не будзе карыстацца вялікім попытам, бо людзі занятыя больш надзённымі справамі. Шкада, што час амаль не пакінуў слядоў былога. Таму вандроўнікам патрэбна дасканала ведаць раман, каб адчуць трагізм і рамантыку падзеяў. Пакуль Клічаўшчына найбольш вядомая сваёй партызанскай зонай, мемарыяльным комплексам у вёсцы Усакіна, актыўна развіваецца экалагічны турызм. І тэму шляхты, вядома, таксама трэба развіваць. У раёне яшчэ засталіся католікі, у Клічаве ёсць іх рэлігійная абшчына».

Алена Ярошка, намесніца загадчыка аддзела ідэалогіі, культуры і па справах моладзі Клічаўскага райвыканкама: «У нас шмат таленавітых, але малавядомых землякоў, адзін з якіх – Фларыян Чарнышэвіч. Вядома, яго памяць варта ўшанаваць у Клічаўскім краязнаўчым музеі, прадумаць экскурсійны маршрут па мясцінах “Надбярэзінцаў”. Сёння ў раёне распрацоўваецца шэраг маршрутаў “Па здароўе і ўражанні на ровары”. Адначасова Клічаў рыхтуецца да абласных “Дажынак”, пад час якіх плануецца бібліятэчная пляцоўка, дзе наведнікі змогуць атрымаць інфармацыю і пра Фларыяна Чарнышэвіча. Вядзецца навуковая праца: краязнаўчы музей і пошукавая група “Вольса” штогод арганізуюць чытанні імя першага беларускага прафесара географіі Аркадзя Смоліча, які таксама быў нашым земляком, на яго радзіме, у вёсцы Бацэвічы. Там выступаюць і дарослыя даследчыкі, і дзеці».

Алена ЛЯШКЕВІЧ,
фота аўтаркі

лічыў дасяжнасць касцёла ці ўменне весці службу кімсьці з вясцоўцаў (адпаведна раману, у Смалярні гэтую ролю выконваў Кантычка, а Аколіцы не пашанцавала мець свайго чытальніка Бібліі).

Жыхарка Краснага лесу Марыя Яўменаўна Кудравец 1928 г.нар. распавядае розныя сямейныя гісторыі з жыцця мясцовых «паноў» як за-

гэта ад нас блізка. Я вяду гурток “Юны географ”, таму будзем ездзіць і пад час навучальнага года. Настаўнікі таксама зацікавіліся “Надбярэзінцамі”. У рамане карысны матэрыял не толькі для заняткаў па географіі, але і па

рыяльным комплексам у вёсцы Усакіна, актыўна развіваецца экалагічны турызм. І тэму шляхты, вядома, таксама трэба развіваць. У раёне яшчэ засталіся католікі, у Клічаве ёсць іх рэлігійная абшчына».

Вёска Красны лес

Могількі між вёскамі Уладзіміраўка і Чырвоны лес

Геральдыка Міхала Кулешы

Невядомыя факты з жыцця беларускага мастака Міхала Кулешы (1799 – 1863) выяўленыя ў Гродзенскім гістарычным архіве. М. Кулеша – выдатны майстар пейзажа і батальнай карціны, а са справы «Аб дастаўленні генерал-губернатару Паўночна-Заходняга края ўзораў гербоў гарадоў Гродзенскай губерні» (1842) ён паўстае як графік-геральдыст.

Нарадзіўся мастак 26 лістапада 1799 г. у Вільні ў немажоннай шляхецкай сям’і судзі Лідскага павета Гродзенскай губерні Міхала Кулешы. Мастацкую адукацыю атрымаў у Віленскім універсітэце (1821 – 1824), дзе вылучаўся настаўнікамі як найбольш здольны сярод студэнтаў мастацкага факультэта. Міхал таксама займаўся скульптурай і гравюрай. Сярод вучняў класа скульптуры, якую ва ўніверсітэце выкладаў Казімір Ельскі, пад 1819 годам значыцца Міхал Кулеша. Між іншым, К. Ельскі – ураджэнец Вялікіх Айсмантаў Бераставіцкага раёна. Сваю любоў да скульптуры яму з дзяцінства прывіў бацька Караль Ельскі, які аздабляў мясцовы касцёл Св. Яна Непамука ў 1781 – 1783 гг. У адрозненне ад Казіміра Ельскага вучань М. Кулеша не надта цікавіўся скульптурай і быў пераведзены ў клас гравюры, дзе меў значныя поспехі. Але ў 1824 г. ён быў адлічаны з універсітэта за ўдзел у нелегальным таварыстве філарэтаў і філаматаў. У 1826 г. Кулеша здзейсніў этнаграфічныя вандроўкі па Палессі, працаваў у Пінскім павеце, замалёўваючы побыт і культуру палешукоў. Зарабляў на жыццё выкладаннем малявання дзецям мясцовай шляхты.

З 1837 па 1844 г. мастак жыў у Гродне, дзе працаваў настаўнікам малявання ў Губернскай гімназіі на вул. Дамініканскай (зараз вул. Савецкая). У кастрычніку 1838 г. Гродзенскае губернскае праўленне заключыла дамову з настаўнікам М. Кулешам аб выкананні малюнкаў гербоў гарадоў губерні. Гэта павятовыя гарады Брэст, Гродна, Коб-

рын, Навагрудак, Слонім, Ліда, Пружаны, Ваўкавыск, якім дазвалялася мець новы герб і магістрат пасля далучэння да Расійскай імперыі (1795). Па дамоўце мастаку выплацілі 80 рублёў асігнацыямі. Яго малюнкi былі перададзеныя ў Статыстычнае аддзяленне Міністэрства ўнутраных спраў «на

вынікак, што настаўнік Кулеша зноў выконваў копіі праектаў гербоў гарадоў губерні для Статыстычнага аддзялення МУС г. Гродна. Бо праекты, выкананыя раней, 7 кастрычніка 1838 г., у аддзяленні адсутнічаюць. А згаданыя копіі праектаў 1842 г. захаваліся ў Дэпартаменце герольдыі Расійскай імпе-

Гродзенская гімназія (1900 г.)

вышэйшае зацвярджэнне». Далейшы лёс малюнкаў невядомы. Магчыма, яны былі перададзеныя ў Дэпартамент герольдыі Расійскай імперыі.

Трэба адзначыць, што М. Кулеша выпраўляў працу губернскага каморніка Панюрыка, які выканаў малюнкi гербоў някасна. Аб гэтым сведчыць запіс у Пратаколе № 17 Гродзенскага губернскага праўлення за 1842 г. У Пратаколе запісана: «*Рассмотрены рисунки гербов землемера Панюрика. Представленные им рисунки оказались недостаточными, то составление вновь таковых поручено на добровольных условиях учителю здешней Губернской гимназии Кулеше...*».

З рэзалюцыі Гродзенскага губернскага праўлення ад 9 чэрвеня 1842 г.

ры і ўпершыню апублікаваныя Анато-лем Цітовым у кнізе «Геральдыка беларускіх местаў» (Мінск, 1998).

Гістарычная тэматыка гербоў Гродзенскай губерні размешчана мастаком у форме круга. Восем гербоў у круглых шчытах з кнігі А. Цітова адпавядалі васьмі павятовым гарадам, што былі апісаныя ў справах Гродзенскага гістарычнага архіва. Гэтыя прэкты гербоў умоўна можна падзяліць на дзве групы: гербы на круглым шчыце і гербы на шыльдзе ў круглай раме. Відавочна, што мастак працаваў па падрыхтоўчых малюнках і захаваных пячатках XVIII ст., па якіх меў магчымасць удакладняць дэталі. Малюнкi гербоў каляровыя. Яркія колераў мастак дасягае дзякуючы ва-

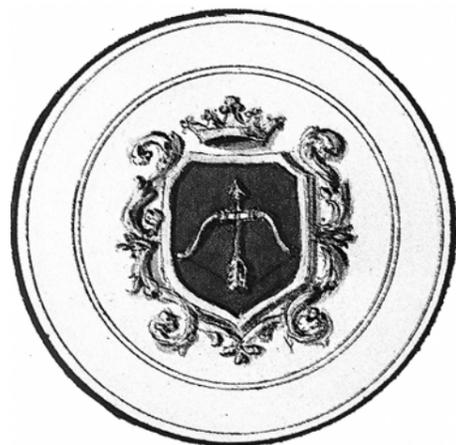
лоданню акварэльнай тэхнікай лесіроўкі. Дакладная і жвавая манера пісьма Кулешы выяўляецца ў напісанні складак на адзенні, перадачы фактуры зямлі і жывёльнага свету. Напрыклад, герб Кобрына з выявамі трох жанчынаў мае добра распрацаваную светлаць. А шчыт на гербе Брэста размяра на аздоблены пракудлівым арнамантам у форме картуша. Параўнаць яго можна з дэталлю на карціне «Гусар» М. Кулешы. Конь пад гусарам мае чырвоную гуньку, аздобленую падобным картушом.

Асобна ў гербах можна выдзеліць малюнкi фігураў жывёльнага свету: ваўка, аленя, льва. Невялікія малюнкi гэтых жывёл добра распрацаваныя па сваіх знешніх характарыстыках. Аб мастацкіх якасцях геральдычных малюнкаў Кулешы сведчаць яго батальныя карціны «Гетман» і «Атака гусараў», выкананыя гуашшу ў 1840 г. (Літоўскі мастацкі музей, Вільня). Мастаку знаёмы як ваенны касцюм часоў ВКЛ, так і знешнія асаблівасці коней – іх рухомасць, прапорцыі, мускулы.

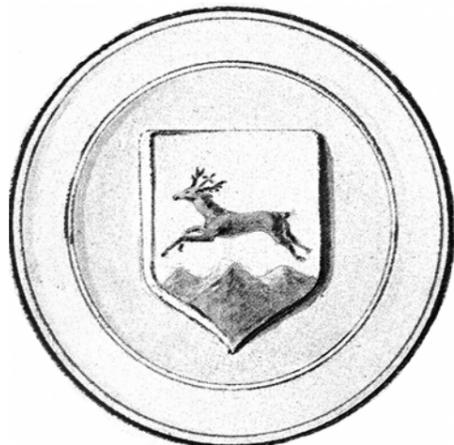
6 красавіка 1845 г. новыя гербы гарадоў Гродзенскай губерні былі зацверджаныя імператарам Мікалаем I. Мастак М. Кулеша ў тым жа годзе быў накіраваны ў Беластоцкую гімназію выкладаць маляванне. Там ён атрымаў вядомасць як пейзажыст, які захапляўся архітэктурай Гродна, Камянец-Падольска, Мерачоўшчыны, руінамі замкаў ў Лідзе, Крэве, Троках і Луцку. Серыя гарадскіх пейзажаў М. Кулешы была выдадзена ў альбомах Ю. Вільчынскага ў Вільні (1850). Аб сямейным становішчы мастака падказвае «Спіс патомных дваранаў, якія служаць у Беластоцкай гімназіі», складзены дырэктарам гімназіі Кулакоўскім 11 студзеня 1845 г. (НГАБ у Гродне). Сярод 16 служачых значыцца Міхал Міхайлавіч Кулеша, калежскі сакратар, які мае двух сыноў. Іх імёны, на жаль, не ўзгадваюцца ў спіску. Але наяўнасць дзяцей падказвае, што мастак ужо ў Гродне меў сям’ю.

Памёр М. Кулеша ў Беластоку 6 лістапада 1863 г.

Андрэй ВТАРУШЫН,
выкладчык Бераставіцкай
дзіцячай школы мастацтваў

Герб Брэста

Герб Гродна

Герб Кобрына

Герб Навагрудка

Герб Слоніма

Герб Ліды

Герб Пружанаў

Герб Ваўкавыска

М. Кулеша. Малюнкi гербаў Гродзенскай губерні

Верасень

1 – Басюк Іван Аляксандравіч (1942, Навагрудскі р-н), вучоны-гісторык, педагог, выдатнік адукацыі Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

3 – Алесь Адамовіч (Аляксандр Міхайлавіч; афіц. 1927, Капыльскі р-н – 1994), беларускі пісьменнік, крытык, літаратуразнаўца, грамадскі дзеяч – 90 гадоў з дня нараджэння.

3 – Войцік Віктар Антонавіч (1947, Гродна), кампазітар, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі (1995) – 70 гадоў з дня нараджэння.

3 – Сулянаў Анатоль Канстанцінавіч (1927), генерал-маёр авіяцыі, пісьменнік, заслужаны работнік культуры Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

4 – Шэйн Валерыі Мікалаевіч (1937), гісторык журналістыкі, педагог, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1965), выдатнік друку Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

6 – Рахленка Леанід Рыгоравіч (Гдальевіч; 1907, Добрушскі р-н – 1986), акцёр, рэжысёр, народны артыст Беларусі і СССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1970), узнагароджаны ордэнам Дружбы народаў – 110 гадоў з дня нараджэння.

6 – Смірноў Ігар Глебавіч (1927), беларускі і ўкраінскі дзеяч самадзейнага мастацтва, балетмайстар, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, заслужаны работнік культуры Украіны – 90 гадоў з дня нараджэння.

8 – Балоцін Ісідар Міхайлавіч (сапр. Балотны Ізраіль Рувімавіч; 1907, Бабруйск – 1961), спявак, народны артыст Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

10 – Спашноў Сяргей Іванавіч (1907 – 1979), кінарэжысёр, сцэнарыст, акцёр, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

11 – Івянецкі музей традыцыйнай культуры (Івянец; 1957) – 60 гадоў з часу адкрыцця для наведнікаў.

13 – Кулакоўская Любоў Міхайлаўна (1942 ці 1943, Навагрудскі р-н), дзеяч самадзейнага мастацтва, педагог, заслужаны работнік культуры Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 31

Уздоўж: 1. Сталіца. 4. Казімір. 8. Руны. 9. Гром. 11. Дрыгавічы. 13. «Голас». 15. Трава. 16. Рунь. 17. Зара. 20. Касец. 21. Накіп. 24. «Катэхізіс». 28. Лета. 29. Рань. 30. Клеческ. 31. Яраслаў.

Упоперак: 2. Тантал. 3. Ікар. 5. Зніч. 6. Ігра. 7. Два. 8. Разгіб. 10. Міхал. 12. Крыначка. 14. Афінаген. 18. Вакзал. 19. Ліпень. 22. Купала. 23. Стол. 25. Абое. 26. Хан. 27. Імша.

Наступны нумар «Краязнаўчай газеты» выйдзе 8 верасня 2017 г. Да сустрэчы, сябры!

Да 630-годдзя г. Чэрвеня

Уздоўж

1. Ногі носяць, а ... кормяць (прык.). 5. ... Навіцкі. Імя расійскага касманаўта, ураджэнца Чэрвеня. 8. Назва да 1923 г. Чэрвеня, які сёлета святкуе 630 гадоў з часу першага ўпамінання. 10. Прыстасаванне, якім абмахваюцца ў духату. 11. Духавы медны музычны інструмент. 12. Галіна гаспадарчай дзейнасці, якой жыхары Чэрвеньшчыны займаліся з сямейнай даўніны. 15. Графічны знак для запісу гукаў музыкі. 16. ... Суцін. Імя выдатнага французскага мастака, які нарадзіўся ў Смілавічах былога Ігуменскага павета. 17. Афрыканская антылопа. 18. Афіцэрскае званне. 19. «Ідуць касцы, звіняць іх косы, // Вітаюць іх буйныя ...». З паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». 20. Колькасць ураджэнцаў Чэрвеньшчыны, якія атрымалі за подзвігі ў часы Вялікай Айчыннай вайны званне Героя Савецкага Саюза. 22. Невялікая лугавая птушка; дзяркач. 23. Сімвал паэтычнай творчасці; такую назву носіць і клуб аматараў паэзіі і музыкі пры Смілавіцкай гарпасялковай бібліятэцы. 24. Той, хто займаецца вывучэннем роднага краю; ... – адна з прафесіяў беларускага пісьменніка, этнографа Аляксандра Ельскага, які нарадзіўся ў в. Дудзічы былога Ігуменскага павета (цяпер Пухавіцкі раён). Яго брат, Міхал, вызначыўся як выдатны скрыпач, кампазітар. 28. У грэчаскай міфалогіі багіня, заступніца навук і мастацтваў. 29. Белы клён. 30. ... Мякота. Імя маці Максіма Багдановіча, якая нарадзілася ў Ігумене. 31. «Чэрвень – месяц, Чэрвень – горад // Майго сэрца непакой». З песні «Чэрвеньскія ...» (словы А. Вольскага, муз. К. Цесакова). 32. «... прыйшла да Старшыні // І кажа: // «Выдай мне даведку, // Што не

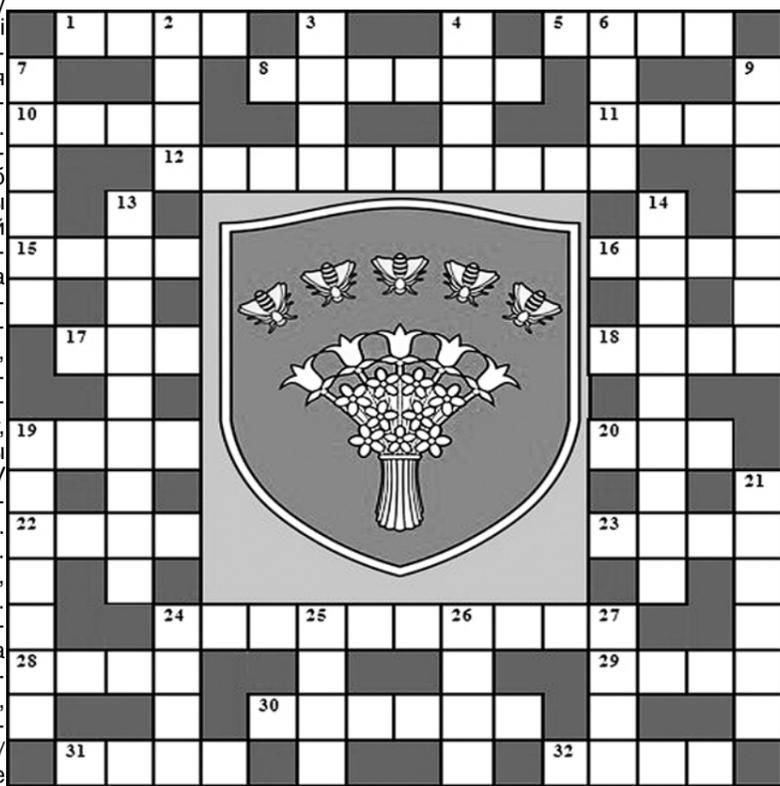
... я – сам зірні – // Карова я. Ёсць нават сведкі». З байкі «... карова» байкапісца М. Вяршыніна, ураджэнца Чэрвеня.

Упоперак

2. ..., белы амур, таўсталобік, стронга. Адна з праснаводных рыб, якую разводзяць у Чэрвеньскім рыбгасе «Волма». 3. Прадстаўнік аднаго з народаў Дагестана; рака ў Краснаярскім краі. 4. У старажытнагрэчаскай міфалогіі – вярхоўны бог. 6. Калі ... добрым бывае, мёд у вуллях прыбывае (прык.). 7. ..., Перу. Краіны Паўднёвай Амерыкі, дзе заолаг, географ, падарожнік Канстанцін Ельскі, ураджэнец Ігуменшчыны, адкрыў новыя віды раслінаў і жывёлаў, некаторыя з якіх былі названыя яго імем. 9. ... Чарноўскі. Імя ад-

наго з вынаходнікаў падводнага карабля, які нарадзіўся на Ігуменшчыне ў 1791 г. 13. ... Манюшка. Імя выдатнага кампазітара, дырыжора і педагога, стваральніка беларускай нацыянальнай оперы, які нарадзіўся ў фальварку Убель былога Ігуменскага павета. 14. Сын караля (звычайна ў казках). 19. Дзе маці нарадзіла, там і ... (прык.). 21. «Сёння купала – ... Ян, // Узыйдзі, узыйдзі, сонейка, зайграй нам». З купальскай песні. 24. Сталіца Егіпта. 25. Рыбалоўны кручок з трыма зубцамі (разм.). 26. «...-самалёты // Свідруюць прастор, // Не значыць ў лёце // Ні меж, ні разор». З верша Янкі Купалы «Заўсёды наперад». 27. Імкенне.

Склаў
Лявон ЦЕЛЕШ

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАЛЯЎНІЧЫ РЫШТУНАК (заканчэнне артыкула). Такая перашытая пасярэдзіне драгвай шратаўня мела два рагавыя рыльцы для насыпання розных нумароў шроту. Скалкі (кавалкі крэменю) загорталі ў палатняныя анучкі; пістоны захоўвалі ў берасцяных пушачках. Замест пыжоў (клака, пляйтух) паляўнічыя-сяляне ўжывалі пакулце ці высушаны мох, пазней – старыя газеты. Пры паляванні з шампалоўкамі – стрэльбамі, што зараджаліся цераз дула (скалкоўкі, пістонаўкі), паляўнічы карыстаўся драўляным, пазней драцяным з накруткай шомпалам. Для яго захоўвання ў ложы

стрэльбы мелася гняздо. Усе прыпасы для стрэльбы і інш. паляўнічы рыштунак насілі ў торбах, што шылі з барсучыных ці ласіных скураў поўсцю наверх або з юхту. Вызначаліся барсучыныя торбы: народныя майстры ў якасці знешніх элементаў дэкару часта выкарыстоўвалі ўтыльныя часткі барсучынай скуры (хвост, лапы, галаву). Ласіныя торбы шылі з вузкіх палосак скуры, што здзі-

ралі з галёнак упалыванага зверу; рытмічнае чаргаванне швоў ажыўляла шэрую адна-стайнасць ласінай поўсці. Часам паляўнічую торбу аблямоўвалі знізу валакном з конскага хваста і грывы або вправай шчаціны; яны мацавалі трокі – шнуркі або раменьчыкі з

каванымі пярсцёнкамі для падвешвання здабычы. Паляўнічыя-сяляне звычайна абыходзіліся бяроставым кашалём (вярэнка) або проста палатнянай торбай. Са з'яўленнем стрэльбаў з патронамі пашырыліся ладункі (ладоўніцы) – падсумкі для патронаў і патранташы з гнёздамі для патронаў. Пры паляванні на пэўных звяроў паляўнічы браў з сабою адпаведныя вабікі. Пры паляванні з сабакамі і пры аблавах абавязковай прыналежнасцю паляўнічага былі паляўнічая труба, рог і дула зброі. У залежнасці ад моцы і тэмбра гуку, а таксама ад месца палявання паляўнічыя трубы падзяляліся на бароўкі (з імі палявалі ў барах), нятроўкі (палявалі ў нетрах, дзе хутка глухне гук) і хартоўкі. Адпаведныя мелодыі на трубе выконвалі пры раскладцы дзічыны ў час урачыстага заканчэння палявання.

Паляўнічыя сумкі: барсучыная; ласіная; юхтавая; камбінаваная